

Ondanks al het geweld gelooft Witte-Huis-adviseur **Fouad Ajami** nog steeds dat er in Irak iets moois tot stand komt. Een gesprek over nobele Amerikanen, cynische Arabieren en zwartrijdende Europeanen.

Enkele weken voor de invasie in Irak citeerde de Amerikaanse vice-president Dick Cheney een gerespecteerde Arabische autoriteit. “De Midden-Oosten-deskundige professor Fouad Ajami voorspelt dat de straten van Basra en Bagdad na de bevrijding in vreugde zullen uitbarsten,” pronkte Cheney. Het getuigt van moed om de invasie in het hart van het Midden-Oosten nog steeds als ‘nobel’ te omschrijven nu Amerikaanse soldaten een vierde hete zomer in Irak doorbrengen, de legertop een burgeroorlog vreest en een meerderheid van het thuisfront de oorlog het vechten niet meer waard vindt. Maar Fouad Ajami heeft zijn mening nooit onder stoelen of banken gestoken. In de ogen van deze professor aan de Johns Hopkins University in Baltimore bood de Amerikaanse

‘We moeten de moed

invasie een uitweg uit de eeuwenoude verboden, tekortkomingen en fobieën die de regio in hun greep hadden. Een overtuiging waarmee Ajami al gauw het luisterend oor van president George W. Bush vond. Ook Condoleezza Rice ontbiedt deze kleine man met zijn gebruinde kale hoofd en woelige grijze baard met enige regelmaat naar haar ministerie van Buitenlandse Zaken voor advies.

Fouad Ajami is zeker geen kamergeleerde. Zijn nieuwste boek, *The Foreigner's Gift. The Americans, the Arabs, and the Iraqis in Iraq*, biedt een mooi geschreven reisverslag van zes bezoeken

aan Irak na de val van Saddam Hoessein. Hij portretteert de hoop, de angsten en de desillusies onder de Irakezen en beschrijft een onverwacht bezoek aan ayatollah Ali al-Sistani. Bovenal hekelt hij de Arabische intelligentsia en de leiders in de regio, die het Amerikaanse geschenk – de omverwerping van een dictator – niet wensten te ontvangen en de kans op een nieuwe start aan zich voorbij lieten gaan. Ook de soennieten, die de wederopstanding van de Irakese sjiitische meerderheid met geweld tegenwerken, krijgen de wind van voren.

Ajami's sjiitische wieg stond in het zuiden van Libanon, in

Irakezen kijken in een
koffiehuis naar het proces
tegen Saddam Hoessein

CEERWAN AZIS / REUTERS

niet opgeven in Irak'

het dorp Arnoun, tegenwoordig een broeinest van Hezbollah. Hij groeide op in Beiroet en zocht vervolgens zijn professionele heil in de Verenigde Staten. Naar eigen zeggen is hij daardoor 'een vreemdeling in de Arabische wereld' geworden. Zijn boek schildert zijn haat-liefdeverhouding met het Midden-Oosten. Arabieren omschrijft hij als 'cynisch', 'vol valse trots', 'stikkend in woede' en 'verknocht aan een slachtofferrol', een mentaliteit die in zijn ogen door hun leiders wordt versterkt. Met wanhoop concludeert Ajami dat het van hen zal afhangen of deze 'nobele'...

Uw boek begint en eindigt met het gedicht 'Het lied van de regen' van Badr Shakir Sayyab. Wat vertelt dit gedicht over uw boek?

"Als je Irakezen vraagt naar hun favoriete gedicht, dan noemen ze 'Het lied van de regen' van Sayyab. Het belichaamt het gevoel in Irak dat de belofte van voorspoed, van een normaal leven, slechts een dag verwijderd is. Het is als wachten op regen, die maar niet valt. In dit geval kwam de verlossing uit Amerika. De *Foreigner's Gift* was de omverwerping van het regime van Saddam Hoessein. Maar mensen worden niet graag verlost door...

U omschrijft uzelf als 'een man van 11 september' die in de oorlog in Irak verstrikt raakte.

"Ik werkte aan een boek over de jongens van 11 september. Ik was geobsedeerd door Ayman al-Zawahiri (de tweede man van Al-Qaida). Hij was als jonge man door de Egyptische politie gearresteerd, en ik had alle verslagen van zijn verhoor bemachtigd. Al-Zawahiri was in mijn ogen een symbolische figuur, een man uit de aristocratie die streed tegen de autocratie van president Hosni Moebarak. Ik was ervan overtuigd dat de woede van de jongens van 11 september niet zozeer tegen de VS gericht was, maar tegen hun eigen leiders, die zij zagen als marionetten van Amerika. Toen we Irak binnen vielen, verlegde ik mijn aandacht. Ik kon iets doen wat westerse schrijvers niet konden. Die hadden geen toegang tot ayatollah Ali al-Sistani, die konden niet naar Najaf of naar de gedenkplaats van imam Ali. Ik sprak de taal, kende de cultuur en begreep waar een dichter als Sayyab vandaan kwam. Vandaar dit boek."

In het boek volgt u diverse Irakezen. U bezoekt het land regelmatig. Hoe gaat het met ze?

"In het boek citeer ik een vrouw die zei: 'Onder Saddam leefden we in een grote gevangenis, nu leven we in de wildernis. Ik leef liever in de wildernis.' Hoe het met de Irakezen gaat? We weten voorlopig alleen dat ze de Saddam-gevangenis verlaten hebben."

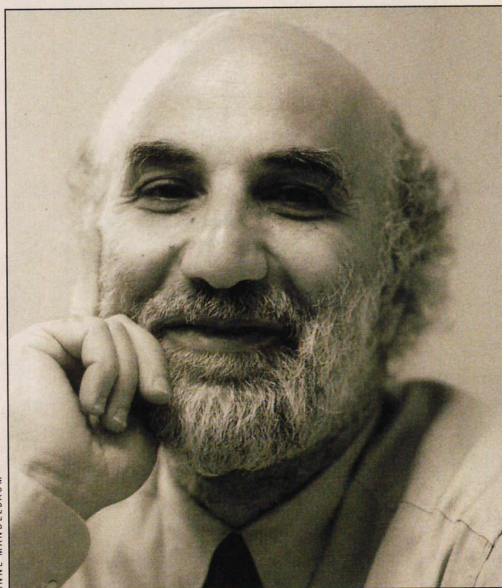
Volgens u kijken Irakezen voorbij het huidige geweld naar een divers politiek landschap met een verkozen parlement. Arabieren in de regio zouden jaloers zijn op Irak. Hou verhoudt zich dat met de verschrikkelijke beelden uit Bagdad?

"Persoonlijk vind ik het nog steeds een nobele oorlog, maar ik denk dat niemand meer jaloers is. Is er de belofte van een betere toekomst in Irak? Ik geloof werkelijk van wel. Tijdens mijn laatste bezoek verbleef ik in Bagdad bij vice-premier Barham Salih, een in het Westen opgeleide Koerd. Hij zei: 'Ondanks het geweld wordt in Irak

iets fatsoenlijks geboren, in een vijandige Arabische regio die Irak liever ziet falen en elk mogelijk obstakel op onze weg gooit. We hebben een parlement, een vrije pers en een levendig politiek klimaat. Wij zijn iets aan het opbouwen.' Moeten Arabieren buiten Irak daar jaloers op zijn? Ik zou Egypte en Irak met elkaar willen vergelijken. Als jij vandaag in Cairo een taxi van het vliegveld naar het Sheraton-hotel neemt, dan is dat een rustig ritje. Je hoeft niet bang te zijn voor een ontvoering of een bomaanslag. Maar als je mij vraagt welk land de grootste kans maakt om de Arabische autocratische traditie achter zich te laten en aan pluralistische politiek te ruiken, dan zet ik mijn geld op Irak. Moebarak heeft het leven in Egypte vergiftigd. Ik verkies de chaos en belofte van Irak boven de verschrikkelijke stabiliteit van Egypte."

De VS hoeven zich tegenover de Arabische wereld niet te verontschuldigen voor de invasie?

"Amerika hoeft zich nergens voor te verontschuldigen in de Arabische wereld. Kijk naar de staat van dienst van de Arabische Liga, kijk naar de morele medeplichtigheid van Arabische staten tijdens de terreur van Saddam Hoessein, naar het stilzwijgen in de Arabische wereld toen Saddam de sjiieten en Koerden bruto onderdrukte. Toen de dictator massagra-

ANNE MANDELBAUM

Fouad Ajami: 'Ik ben een dankbaar burger van de VS.'

'Progressieve Amerikanen kastijden zichzelf 365 dagen per jaar. Waarom haten de Arabieren ons toch?'

Saddam uit tot bevrijder. Geloof me, de Iraakse woede jegens de Arabische wereld is grenzeloos.

"Ik ben erg patriotistisch en een dankbaar burger van de VS. Ik sta achter deze regering en ik geloof niet in schuldgevoel. Sjiieten kastijden zichzelf tot bloedens toe met kettingen tijdens de tien dagen van Asjoera (waarin het martelaarschap van Hoessein ibn Ali herdacht wordt – red.), maar progressieve Amerikanen kastijden zichzelf 365 dagen per jaar. Wat hebben wij de Arabieren aangedaan, waarom hebben we hen zo teleurgesteld en waarom haten ze ons zo? Je kunt daar op twee manieren naar kijken. Wat is er mis met ons, of wat is er mis met hen? Ik hang de tweede leer-school aan."

Hoe kan iemand met uw cynische kijk op de Arabische wereld zo optimistisch zijn geweest over de 'Iraakse lente'?

"Dat is een vraag die me dwarszit en waarop ik geen goed antwoord heb. Ik heb eens een uitspraak gelezen van een edelman uit de Piemonte, uit 1848: 'Het geschenk van vrijheid is als het geschenk van een wild paard. De een wil gaan rijden, de ander liever lopen.' Ik ben nog niet bereid om toe te geven dat de gok op democratie gefaald heeft. Gisteren kreeg ik een brief van Human Hamoudi, een sjiitische geestelijke die leiding heeft gegeven aan de Iraakse grondwetscommissie. Hij is een politiek zwaargewicht. Hamoudi is bang dat de gebeurtenissen in Irak en Libanon het enthousiasme voor Arabische democratie in het Witte Huis hebben gesmoord, en dat de VS uit angst zullen terugvallen in hun oude autocratische gewoontes. In zijn brief herinnert hij Washington eraan waar dit eerder toe heeft geleid: de aanslagen van 11 september. Het hangt erom in de regio, er woedt een gevecht tussen vrijheid en autocratie. Hamoudi schrijft dat we de moed nog niet moeten opgeven. Ik wil zijn brief vertalen en aan Bush en Cheney geven."

Bush vraagt u nogal eens om advies. Wat kunt u over die gesprekken vertellen?

"Ik zal je vertellen waarom 'de machtigen' je laten opdraven. Mensen in de regering willen meer weten over mannen als ▶

► Sistani, Hamoudi en Chalabi. Zij zijn zich ervan bewust dat hun kennis over die wereld niet toereikend is. Ik heb de president ontmoet, heb regelmatig contact met vice-president Cheney en met Condoleezza Rice. Maar maak je geen illusies, ze laten je alleen toe tot hun wereld als ze denken dat je welwillend tegenover hen staat. Geen enkele president, of het nu Clinton of Bush is, verdoet zijn tijd met iemand die het volledig oneens is met zijn beleid. Deze regering weet dat ik de oorlog tegen het terrorisme steun en me geen zorgen maak over de behandeling van gevangenen in Guantánamo Bay. Waar ik me zorgen om maak, is de veiligheid van Amerika. Als ik met generaal Petraeus (de hoogste Amerikaanse militair verantwoordelijk voor de Iraakse rekruten – red.) over Irak vlieg en roep dat dit een misdadige oorlog is, het land het vechten niet waard is en dat we martelen in Abu Ghraib, dan is dat mijn laatste vlucht. Zo werkt het doorgewoond niet.”

U wordt regelmatig neergezet als een 'cheerleader' van de regering. Uw pro-Israëlische houding heeft u al de bijnaam 'rabbijn Ajami' opgeleverd.

“Mijn 'zonde' is dat ik Israël als een gewone staat in de regio zie. Ik gun het land bestaansrecht en gebruik het niet als excuus voor elke plaag onder de zon. Laten we eerlijk zijn, de Arabische wereld gebruikt Israël als een fantastisch alibi voor alles wat er mis is in dat deel van de wereld. Daar doe ik niet aan mee.”

Als een van de weinigen bent u bij ayatollah Ali al-Sistani thuis geweest, die hoe dan ook een belangrijke rol zal spelen in Irak. Wat moeten wij over hem weten?

“Mijn bezoek aan Sistani heeft alle gevaren in Irak de moeite waard gemaakt. De Irakezen mogen van geluk spreken dat deze jonge Iraniër in de jaren vijftig naar Najaf is getrokken. De eenvoud, morele helderheid en nederigheid van deze beschaafde man zijn indrukwekkend. Miljoenen Irakezen hangen aan zijn lippen en luisteren naar zijn meningen. Sistani stamt uit een geestelijke traditie waarin men geen voorstander is van de vergaande politieke betrokkenheid van geestelijk leiders. Wat Sistani interessant maakt, is zijn scherpe politieke inzicht en zijn geloof in democratie. En hij is een toonbeeld van bescheidenheid. We hebben het over de Arabische wereld, waar leiders in grote paleizen wonen en hun macht vaak op een onsmakelijke manier tentoonspreiden. Sistani's huis is heel eenvoudig, en hij betaalt gewoon huur. Dat is een krachtige boodschap in een politieke cultuur waar macht altijd een middel tot verrijking is geweest. Kijk maar naar de miljardairs in het Saoedische koningshuis, naar de Assad-dynastie in Syrië en de extravagante levensstijl van Moebarak. Sistani is een man met enorme macht, en hij wil helemaal niets.”

Een burgeroorlog in Irak vindt u 'onzin', blijkt uit het boek. Maar is daar niet al sprake van?

“Ik ben behoorlijk ziek geweest, maar ik brand van verlangen om naar Irak terug te keren. Maar of je nu wel of niet van een burgeroorlog spreekt, is vooral een kwestie van semantiek. De regering-Maliki is democratisch gekozen, maar uitermate zwak, en onder Amerikaanse druk tot stand gekomen. Ibrahim al-Jaafari was als kandidaat aan de kant geschoven omdat hij volgens Bush zwakke knieën had en geen beslissingen kon nemen. Maar er

moest iemand uit dezelfde partij premier worden (de Verenigde Iraakse Alliantie – red.), en dat werd Maliki. Deze man had geen enkele band met de Amerikanen opgebouwd, sprak geen Engels en had zeventien jaar in ballingschap in Syrië gewoond. Hij leidt een zwakke regering in een land waarin soennitische extremisten, Saddam-aanhangers en buitenlandse jihadtroepen de sjiiëten uit de tent hebben gelokt. Is dat een burgeroorlog? Ik weet het niet. Er woedt in elk geval een gevecht om het land.”

Uw vriend Thomas Friedman, de befaamde New York Times-columnist, vindt het tijd dat de VS de handdoek in de ring gooien.

“Jammer genoeg beginnen steeds meer mensen het cover-your-ass-spel te spelen. Ik ben nogal fatalistisch. De oorlog zal wel voortsudderen tot de dag des oordeels. Zullen we dan verloren hebben, of zijn we dan in staat gebleken er iets goeds uit te halen? Ik heb de moed nog niet opgegeven. De oplossing ligt in een goed opgeleid Iraaks leger, een degelijke politiemacht en steun aan Irakezen die naar het politieke midden streven. Het patriotisme en nationalisme in Irak worden momenteel zwaar op de proef gesteld. Moge Allah ons helpen als het daar misgaat.”

De meeste Amerikanen blijken ook oorlogsmoe. U verwijt ze 'spijtna aankoop'.

“Wellicht is dat de Arabier in mij, niet de Amerikaan. De zaken zijn zoals ze 'zijn. Veel mensen die nu vraagtekens plaatsen bij deze oorlog, hebben allerlei theorieën: als we dit of dat hadden gedaan, meer soldaten hadden gestuurd. Daar ben ik nooit aan begonnen. We zijn naar Irak gegaan vanuit een sfeer van angst. De Amerikanen waren ervan overtuigd dat er gevaar dreigde uit de Arabische wereld en gaven Bush met een overweldigende meerderheid groen licht voor deze oorlog. Er was een ruime meerderheid in het Congres voor de invasie.”

“De Europeanen doen me trouwens sterk aan de Arabieren denken. Het zijn zwartrijders, die zich beklagen over alles wat Amerika fout doet. Dat Europa Bush niet uit de brand wilde helpen in Irak, kan ik nog begrijpen. Maar Libanon is iets heel anders. Jullie zijn praktisch burenen. Je kunt niet eeuwig de intenties van Amerika in twijfel trekken. Soms moet je verantwoordelijkheid nemen. De Franse intenties voorspellen niet veel goeds.”

Een van uw helden in het boek is generaal David Petraeus. Zijn favoriete uitspraak is: "Vertel me hoe dit gaat aflopen." Heeft u onderhand enig idee?

“Nee. Het is heel goed mogelijk dat Irak ons hart gaat breken. Ik ben een kind van Beiroet. Wie herinnert zich niet de zelfmoordaanslag daar op de Amerikaanse mariniers (in 1983, met 239 doden – red.)? Ook nu voeren we oorlog in een land dat we niet goed kennen. Vanaf de dag dat Bagdad onder vuur lag, was er de angst dat men liever geen Amerikaanse soldaten in Arabische steden ziet. De mantra van Petraeus, 'Vertel me hoe dit gaat aflopen', is erg op zijn plaats. Want we weten het niet. Het kan mislukken, het kan mislukken.” |